

וירא: קירוב של א"א

בראשית פרשת וירא פרק כא

(לג) וַיִּטַּע אֶשְׁלַח בְּכַאֲרָ שָׁבַע וַיִּקְרָא שְׁם בְּנֵי שָׁם קִנְחָן אֵל עוֹלָם:

רש"י בראשית פרשת וירא פרק כא

(לג) אשל - רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר (דניאל יא מה) ויטע אהלי אפדנו: ויקרא שם וגו' - על ידי אותן אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד ב

אל תקרי ויקרא אלא אלא ויקריא, מלמד, שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א ה"ג

כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן, והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים ...

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה מט

ד [יח, יט] כי ידעתיו למען אשר יצוה, רבי יודן בשם רבי אלכסנדרי זו הובריא, ורבנן אמרי זו ביקור חולים, ר' עזריה בשם ר"י מתחלה צדק לבסוף משפט, הא כיצד אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו, אמרו ליה מה נאמר, א"ל אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו, אם מקבל עליו וברוך הוה אכיל ושתי ואזיל, ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה א"ל הב מה דעלך, ואמר מה אית לך עלי, הוה א"ל חד קסיט דחמר בעשרה פולרין, וחד ליטרא דקופר בי' פולרין, וחד עיגול דריפתא בי' פולרין, מאן יהיב לך חמרא במדברא, מאן יהיב לך קופר במדברא, מאן יהיב לך עיגולא במדברא, מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה הוה אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו הה"ד לכתחלה צדקה ולבסוף משפט, למען הביא ה' על אברהם וגו', תני ר"ש בן יוחאי אומר כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת, שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר אליו לא נאמר אלא את אשר דבר ה' עליו.

וממעשיהם הרעים שנאמר ודוּעָה כסילים ירוע . ד"א הולך
את חכמים יחכם (מט) זה לזו שהיה מהלך עם א"א ולמד
ממעשיו ומדרכיו הטובים . אמרו מזה עשה אברהם אבינו
עשה לו (נ) בית קבול (נא) לחרן וכל מי שהוא נקנס ויוצא
לחרן היה מקבלו וגותן לו מאבלו ומשקדו (נב) ואומר לו
אחד הוא אלהים בעולם . (נג) וכשבא לזו לסרום כך היה



תּוֹם' שׂאנִיץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו
למי שאמר והיה העולם. יש
במדרש שלא רצו לברך
ברצונם עד שאמר להם אברהם
פרעו מה שאכלתם ושתייתם
והיה אומר להם שהוא עולה
למנין גדול כי היו במדבר והיה
טורח גדול להביא שם המאכל
והמשתה וכשראו כך כי היה
רוצה אברהם שיפרעו הכל אז
ברכו הקב"ה שלא ברצונם על
מנת שלא יפרעו שום דבר:

וַיִּבְאֵר מָה דְאִיתָא בַּמְדְרָשׁ (פְּרָאשִׁית-רַבָּה מַט, ז) דְּאֶבְרָהִם אָבִינוּ, עָלִיו הַשְּׁלוֹם, לְאַחַר שְׂאֲכָלוּ, אָמַר: פָּרְכוּ לְאֱלֹהֵי עוֹלָם! לְמָה לֹא אָמַר לָהֶם קְדָם הָאֲכִילָה, שְׂיִבְרְכוּ פְּרָכָה? אָפֶס קְדָם הָיוּ גוֹיִם, וְהָאִיךְ יִקְבְּלוּ עַלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם?! אָמְנָם לְאַחַר שְׂפָכְרָא אָכְלוּ, עָשׂוּ מִצְוָה, שְׂזָכּוּ אֶת אֲבָרָהִם בְּמִצְוֹת הַכְּנֻסֹת אוֹרְחִים, אִם-כֵּן זֶה הַזְכוּת גָּרַם לָהֶם, שְׂיִהָיוּ יְכוּלִין לְקַיֵּם וּלְקַבֵּל עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּלְקַבֵּל אֲמָרִינָן בַּמְדְרָשׁ, דְּמִי שְׂלֵא רָצָה לְבָרֵךְ אַחַר הָאֲכִילָה, אָמַר שְׂיִשְׁלַם לוֹ, פִּינָן דְּלֵא נְכַנְס בּוֹ רִיחַ קְרֻשָּׁה. שְׂמַע מִנָּה, דְּלֵא פִּנָן לְזַכּוֹת אוֹתוֹ בְּמִצְוֹת הַכְּנֻסֹת אוֹרְחִים — לְמָה לֹא יִשְׁלַם!?

קדושת לוי - א (על התורה) / לוי יצחק בן מאיר מברדיטשוב / עמוד 39
הודפס מאתר אוצר החכמה

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

... אלא סברא הוא אסור ללו לאדם שיהנה מעוה"ז בלא ברכה. תנו רבנן: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל. מאי תקנתיה - ילך אצל חכם. - ילך אצל חכם - מאי עביד ליה? הא עביד ליה איסורא! - אלא אמר רבא: ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות, כדי שלא יבא לידי מעילה. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר: ולה' הארץ ומלואה. רבי לוי רמי: כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב: זה שמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם! לא קשיא, כאן - קודם ברכה,

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

כאן לאחר ברכה. אמר רבי חנינא בר פפא: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, שנאמר: אגוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית; ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר בהלא הוא אביך קנך; ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר: גשמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך. מאי חבר הוא לאיש משחית? אמר רבי חנינא בר פפא: חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים.

צל"ח מסכת ברכות דף לה עמוד א

ומה שכתב הגאון בעל פני יהושע דכיון דמסיק דסברא הוא ממילא הוא מן התורה, דהרי אשכחן שאמרו הא למה לי קרא סברא הוא, שמע מינה שסברא מועיל כמו קרא. ואומר אני שזה שייך רק בדין מן הדינים כמו בכתובות דף כ"ב [ע"א] מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ובבבא קמא דף מ"ו ע"ב מנין להמוציא מחבירו עליו הראיה וכו', שבאלו המקומות מקשה הגמרא קרא למה לי סברא הוא, אבל לומר על דבר שהוא מסברא שהוא חשוב מצוה דאורייתא, זה לא שמענו. ואם הדבר כן לחנם נכתבו כל המצות שהם שכליות, ועוד שסברא זו שאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה סברא זו שייכא בכל באי עולם, וא"כ יהיה ברכת הנהנין חובה גם על בני נח, אתמהא. אלא ודאי הכוונה הוא שכיון שהוא סברא לכך תקנו חכמים ברכות הנהנין, וזהו בכל שאר ברכות הפירות, אבל על הפת יש מקום לדון אם זהו הק"ו הוא ק"ו גמור ויהיה חייב מן התורה או לא.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כג עמוד א

ומיהו תמהני בברכת הנהנין לפניו היאך חוזר ואוכל בלא ברכה מפני ספק, והרי מכניס עצמו בקום עשה לאכול במה שהוא כנהנה מקדשי קדשים כדאיתא בפרק כיצד מברכים (ברכות ל"ה א') והיה ראוי שיחזור יברך על הספק או שלא יאכל יותר.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יח

ח. והנלענ"ד בזה דהנה ידוע ומפורסם דעת המהרש"א בפסחים ק"ב ע"א ד"ה להודיעך דלא אמרינן ספק ברכות לקולא אלא בברכת המצוות דהברכות אין מעכבות, משא"כ בברכת הנהנין דאסור לאכול בלא ברכה שפיר צריך לחזור ולברך, משום דאל"כ יהי' אסור לו ליהנות מספק בלא ברכה, וכ"כ גם האבן העוזר בסי' רי"ד ועיין גה"ש ברכות י"ב ע"א, וחזינן מהכא דס"ל שעיקר חיוב הברכה הוא משום דסברא הוא שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וכמאמרם דחשיב כאילו גזל או מעל ונמצא דלדידהו עיקר חובת הברכה הוא כדי להתיר את ההנאה, אולם להלכה לא קי"ל הכי וכמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ז סעיף ט' "אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו אינו חוזר ומברך" וכן הוא גם בסי' ר"ט סעיף ג' עיי"ש שלא נזכר כלל דאסור לאכול מספק, ונלענ"ד ליתן טעם נכון ולהוכיח שכן הוא דהרי תנן בברכות כ' ע"ב בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואינו מברך לפניו, והיינו משום דכיון דברכה שלפניו לאו דאורייתא היא לכן לא אצרכוהו רבנן, ופשוט הוא דבכה"ג מותר לו לאכול ולשתות כמה שירצה ולא אמרינן דעבר על איסור גזל של נהנה מן העוה"ז בלא ברכה ויאסר באכילה ושתיה עד שיטבול, ומצינן נמי גבי אונן דפטור מכל המצוות דאינו מברך כלל לא ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואפי"ה כתבו האחרונים ביו"ד סי' שמ"א שחייב עכ"פ בנטילת ידים משום דכיון דהוי גזירה משום סרך תרומה לכן חייב בנטילה כיון דכולהו לאוויין דאורייתא ודרבנן האונן שפיר מזהר עליהם דרק מן המצוות הוא דפטור אבל אינו רשאי כלל לעבור על איסורין, וכיון שכן קשה דלדעת המהרש"א שעיקר חיוב הברכה הוא להתיר את האיסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה, א"כ גם אונן אמאי אוכל בלא ברכה ותפ"ל דפטור רק מן המצוות אבל לא לעבור על איסורין ומה טעם רשאי לאכול כמה שירצה בלא ברכה, אלא ודאי דעיקר חיוב ברכת הנהנין הוא משום דחייבו חכמים להודות ולהלל לד' קודם שהוא אוכל ושותה, וחייב זה סברא הוא משום מדת דרך ארץ וכדמצינן אסור לעשות מצוה בלא ברכה ושפיר מותר להניח תלית ותפילין באמצע התפלה ולברך אח"כ, משא"כ גבי ברכת

הנהנין אלמוהו רבנן לחיוב הברכה ואמרו דכל זמן שלא בירך הוי כאילו מעל או גזל וכדאיתא בברכות ל"ה ע"א, ונמצא לפי"ז דטעמא דחשיב גזל הוא רק משום דמחוייב לברך אבל לא שהברכה באה להתיר את האכילה, ומשו"ה בעל קרי ואונן כיון דלא מחייבי בברכה שפיר מותר להם לאכול ולשתות בלא ברכה כיון שעיקר איסור הנאה בלא ברכה איננו כלל איסור עצמי אלא מסתעף רק ממה שחייבוהו חכמים בברכה ולכן כל שהוא פטור מן הברכה אינו עובר כלל בשום איסור

בן נח אי מחוייב בברכת הנהנין, ואיזה ברכה ברכו על המזן

(סימן רפא)

ב"ה גור. מ"ש בשם בני יששכר דחקר איזה ברכה ברכו ישראל על המזן, ובברכות (ל'ה:) איתא דבלא ברכה הוי כגזול ומועל, וקשה על זה דא"כ יהי' ב"נ מחוייב בברכת הנהנין⁶⁷, דעל גזל ב"נ מחוייב מיתה דהוי מו' מצות, וגם יהי' אסור לכבד לנכרי מצד לפני

הוספות וציונים

⁶⁷ וכ"כ הגר"ח פלאגי' שם, מיהו עיין רשב"א ברכות מ"ט, שכתב דכל שלשת הברכות נצטוו לאלתר, ומטבע הברכות נוסח רק בבואם לארץ וכ"כ הרא"ש שם בפסקיו. והמאירי והרשב"ץ וע"ע בפתח הדביר סי' קצ"ד ס"ק א'.

⁶⁸ מכתב זה נשלח להגאון פרדס יוסף כהסכמה לח"ב ועיי"ש בפרד"י שהביא שו"ת מחזה אברהם או"ח סוס"י ל"ו מזה, וס' באר שלמה מערכה ב' אות י"ב, ובס' נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ד.

פסקי תשובה / פיוטרקובסקי, אברהם בן חנוך דוד / עמוד 67
הודפס מאתר אוצר החכמה

מא פסקי אורח חיים תשובה

עוד, וזה לא מצינו בשום מקום, וי"ל כי באמת כ' בארה"ר (א' כ"ט) הנה נתתי לכם וגו' לאכלה, וכן בנח (ט' ג') כל רמש וגו' לכם יהי' לאכלה, ובמדרש והארץ נתן לבני אדם, מבלי צורך ברכה, אולם איתא במד' הובא בילקוט יתרו ותהלים כי כשנתן תורה לישראל נתבטל הגזירה של והארץ נתן לבני אדם, משל למלך שגזר בני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא ירדו לרומי, וכיון שהשיא את בתו התיר, כך ער שלא נתנה התורה השמים שמים לה' והארץ נתן לבנ"א ומשנתנה תורה וכו' וזה רק לבנ"י וכו' ולכן צריכים בני ישראל ברכה ולא ב"נ, כי רק לבני ישראל במתן תורה בטל הגזירה:

ידידך דוש"ת

אברהם מרדכי אלטר (פ"י)

פסקי תשובה / פיוטרקובסקי, אברהם בן חנוך דוד / עמוד 68
הודפס מאתר אוצר החכמה